

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het selectiebeleid van gemeenten - kiezen voor bekende thema's

Dries, M.H. van den; Vuuren, M. van

Citation

Dries, M. H. van den, & Vuuren, M. van. (2012). Het selectiebeleid van gemeenten - kiezen voor bekende thema's. *Archeobrief*, 16(1), 32-37. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20413>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20413>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het selectiebeleid van gemeenten

Kiezen voor bekende thema's

1

Sinds de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) in 2007 ligt het lot van het archeologisch erfgoed in handen van de Nederlandse gemeenten. Zij hebben de beslissingsbevoegdheid en mogen in hun gemeentelijk beleid bepalen hoe ze omgaan met bekende en onbekende archeologische resten. Uit de recente evaluatie van de Wamz blijkt dat het onderzoeksbureau RIGO¹ en de Raad voor Cultuur² redelijk positief oordelen over de vraag of de huidige archeologische monumentenzorg effectief

Selectie als beleidsinstrument

Een van de bekende effecten van de decentralisatie van de archeologische besluitvorming is dat gemeenten in hun beleid soms vergaande selectieve maatregelen toe-

en doelmatig bijdragen aan een betere bescherming van de archeologische waarden. Wel wordt onder meer geconcludeerd dat het hier en daar bij gemeenten nog ontbreekt aan een eigen archeologiebeleid. Daarmee wordt aangenomen dat een gemeentelijk beleid de omgang met het erfgoed ten goede komt. Maar weten we wel welk effect het beleid van gemeenten heeft of kan hebben? Een inventarisatie van gemeentelijke beleidsplannen toont een bedenkelijk perspectief.

passen. Ze kunnen immers niet alles onderzoeken, dat wordt veel te duur. Dit nodigt vaak uit tot discussie binnen de archeologische vakwereld,³ want negatieve selectie betekent niet alleen een kostenbesparing voor de gemeente, het leidt ook tot het verlies van erfgoed en kennis. Wat echter ontbreekt in deze discussie is in-

zicht in de feitelijke situatie: hoeveel gemeenten zetten selectie in als beleidsinstrument, hoe gebeurt dit en wat is het effect hiervan? Om hierin inzicht te krijgen is vanuit de Universiteit Leiden een onderzoek uitgevoerd⁴ waarbij van alle Nederlandse gemeenten de archeologische beleidsplannen en verwachtingskaarten zijn verzameld en de selectiemaatregelen zijn geanalyseerd.

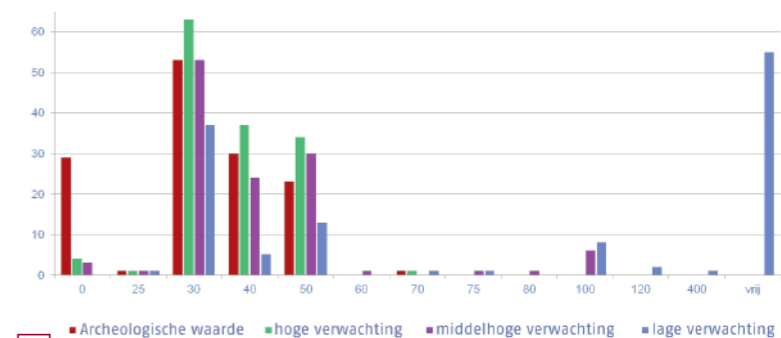
Kwantitatieve selectie

Uit het onderzoek komt naar voren dat kwantitatieve selectie de meest toegepaste selectiemaatregel in de gemeentelijke beleidsplannen is. Hierbij stelt de gemeente op voorhand een oppervlakte- en/of dieptegrens waarbinnen de verstoorder wordt ontheven van archeologisch (voor)onderzoek. Vaak is zo'n vrijstellingsgrens gekoppeld aan de archeologische verwachting, waarbij geldt dat hoe lager de verwachting is, hoe groter (en/of dieper) de toegestane bodemverstoring is. Deze kwantitatieve selectie vindt vaak plaats nog voordat de in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) beschreven procedures voor inventarisaties en waarderings in werking treden. In deze gebieden kan het bodemarchief dus ongezien verloren gaan. Op het moment van onderzoek werden deze vrijstellingsgrenzen in 186 van de 430 gemeenten (stand 1 september 2010) gebruikt, wat overeenkomt met 43 procent van de 292 gemeenten die een beleidsplan en/of een verwachtingskaart hanteren. Hierbij valt op dat er een grote verscheidenheid aan grenzen wordt gehanteerd (afbeelding 2 en 3), zowel in gebieden met een (zeer) hoge als in gebieden met een lage archeologische verwachting. Voor gebieden met een hoge ver-

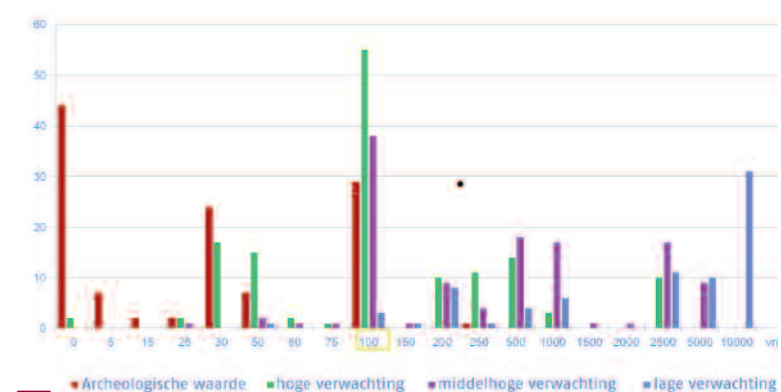
1 Bij het bepalen van de selecties wordt eerder gekeken naar de kosten dan naar het wetenschappelijk belang. Wat betekent dat in de toekomst voor de opleiding van de archeologiestudenten?

2 Overzicht van in gemeentelijk archeologiebeleid gehanteerde vrijstellingsgrenzen voor diepte (peildatum 1-9-2010). Opvallend is de grote verscheidenheid in de gebruikte dieptegrenzen (in centimeter), voor zowel gebieden met een lage verwachting als voor gebieden met een hoge verwachting. Bij de laatste komen vrijstellingen voor tot 70 centimeter diepte.

3 Overzicht van in gemeentelijk archeologiebeleid gehanteerde vrijstellingsgrenzen voor oppervlakte (peildatum 1-9-2010). De gebruikte oppervlaktegrenzen (in vierkante meter) tonen een grote variatie, voor zowel gebieden met een lage verwachting als voor gebieden met een hoge verwachting. Bij de laatste komen vrijstellingen voor tot 2500 m².

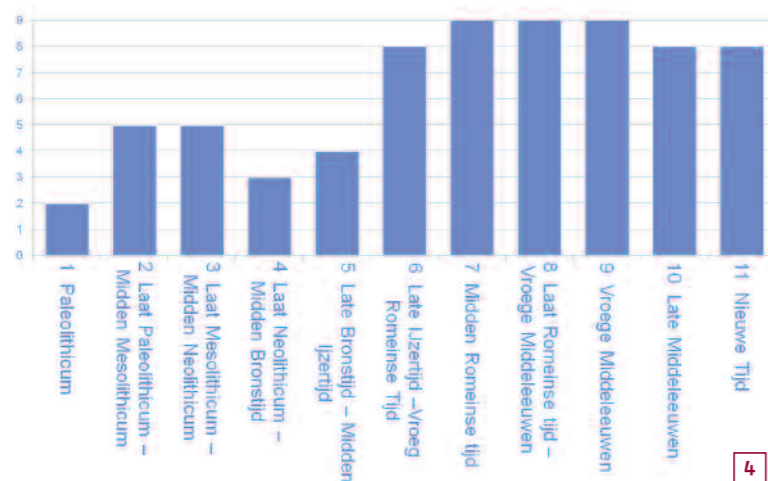
2

3

wachting wordt bijvoorbeeld vaak de wettelijke standaard van 100 m² toegepast, maar bijna even vaak worden veel hogere grenzen (tot 2500 m²) gehanteerd.⁵ Daarnaast lijken deze vrijstellingen schijnbaar willekeurig te worden bepaald. In sommige gevallen zijn in de keuzes de voorkeuren van bepaalde adviesbureaus te herkennen,⁶ maar archeologisch inhoudelijke onderbouwingen worden niet of nauwelijks gegeven. Er lijkt dan ook weinig rekening te worden gehouden met de aard en zeldzaamheid van de verwachte sporen uit het verleden. Als er wel motiveringen voor het gebruik van de vrijstellingsgrenzen worden gegeven, dan zijn deze voornamelijk van economische aard. Sommige gemeenten vinden er geen doekjes om dat ze zo min mogelijk moeite en dus geld in archeologisch onderzoek willen hoeven steken.

Maatschappelijk gezien klinkt dit wellicht logisch, verantwoord en dus acceptabel. Echter, door de schaal waarop deze maatregelen worden toegepast, betekent het dus dat er in Nederland nog steeds heel veel (mogelijk uniek) erfgoed ongezien kan verdwijnen. Welke risico's het erfgoed hierdoor daadwerkelijk loopt, is in een recent onderzoek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed naar de effecten van vrijstellingen in kaart gebracht.⁷ Het blijkt onder meer dat vooral het bodemarchief in stads- en dorpskernen zeer kwetsbaar is voor de effecten van vrijstellingen, terwijl daar juist veel (kleinschalige) bouwactiviteiten plaatsvinden waarvoor vrijstellingen gelden. De effecten van een eenmalige verstoring zijn naar verwachting beperkt, maar bij herhaling van kleine verstoringen in hetzelfde gebied zal veel informatie voorgoed verloren gaan.

4

Een dergelijk beleid lijkt niet overeen te stemmen met de beschermingsdoelstelling van het Verdrag van Malta, dat het uitgangspunt voor de Wamz is geweest. Op basis daarvan zou van de hoeders van het erfgoed mogen worden verwacht dat zij hun beleid met oog voor het erfgoed kiezen, dit in elk geval inhoudelijk onderbouwen en hun keuzes laten afhangen van de specifieke en unieke locale omstandigheden. Dergelijk maatwerk hoeft geenszins te betekenen dat daarmee alles moet worden onderzocht. Integendeel, ook daarbij kan prima selectie worden toegepast.

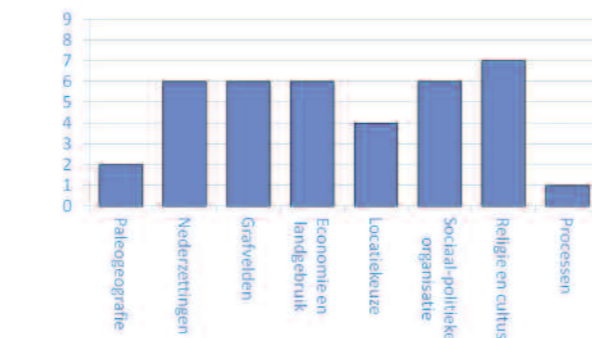
Kwalitatieve selectie

Naast de vrijstellingsgrenzen zet een groep van 22 gemeenten kwalitatieve selectiemaatregelen in.⁸ Deze selecties betreffen gebieden die eerst geïnventariseerd en gewaardeerd zijn en richten zich op de kwalitatieve eigenschappen van een vindplaats. Ze hebben tot doel het aantal vindplaatsen te beperken dat als behoudenswaardig dient te worden aangemerkt op basis van de in de KNA genoemde criteria 'beleving', 'fysieke kwaliteit', 'inhoudelijke kwaliteit' en 'representativiteit'.

Kwalitatieve selecties worden op drie manieren toegepast. Een eerste is door middel van onderzoeksagenda's. Hierbij worden voor alle afzonderlijke perioden en thema's onderzoeksvragen opgesteld. Dat gebeurt meestal op basis van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie. Of een vindplaats vervolgens al dan niet in aanmerking komt voor nader onderzoek, hangt af van de vraag of deze gebruikt kan worden om die onderzoeksvragen te beantwoorden. Dit is in zes beleidsplannen aangetroffen. Bijna allemaal zijn deze beleidsplannen van gemeenten met een gemeentelijke archeoloog.

De tweede methode is de selectieagenda. Deze bouwt voort op het idee van de onderzoeksagenda, maar beperkt zich tot vragen voor een bepaalde selectie van perioden en thema's. Vindplaatsen die buiten de geselecteerde perioden en thema's vallen, worden in principe niet onderzocht. Deze methode is in zes beleidsplannen aangetroffen. Op een na zijn dit gemeenten zonder een eigen gemeentelijke archeoloog.

De derde methode levert een nog strengere selectie op. Behalve dat men zich ook hier door middel van

5

een selectieagenda op slechts enkele periodes en thema's richt, worden daarnaast minimumscores voor de criteria 'beleving', 'fysieke kwaliteit' en 'informatiewaarde' gehanteerd. De hoogten van de scores kunnen daarbij verschillen en lijken arbitrair. Deze methode is in tien beleidsplannen aangetroffen. Het zijn uitsluitend beleidsplannen van gemeenten zonder eigen archeoloog.

Wat wordt er geselecteerd?

Van negen van de zestien beleidsplannen die op voorhand periodes en/of onderzoeksthema's uitsluiten, kon vrij nauwkeurig worden vastgesteld wat er nu precies wel en niet wordt geselecteerd. Hieruit blijkt dat er een voorkeur is voor de latere periodes, vanaf de Romeinse tijd tot heden. Deze worden bijna altijd gekozen, in tegenstelling tot de vroegere periodes. Vooral het paleolithicum 'loopt gevaar'; het is maar twee van de negen keer gekozen als potentiële onderzoeksperiode (afbeelding 4).⁹ Ook bij de keuzes voor onderzoeksthema's (afbeelding 5) zijn duidelijke voorkeuren te zien. Populair zijn 'grafvelden' en 'religie en cultus', in tegenstelling tot 'processen', 'paleogeografie' en 'locatiekeuze'.¹⁰

4 Het aantal keren dat een periode is geselecteerd voor nader onderzoek (uit negen beleidsplannen waarin deze informatie beschikbaar was). Vaak gaat de voorkeur uit naar de 'latere perioden', vanaf de late ijzertijd tot en met de Nieuwe tijd. De steentijdperiodes worden veel minder vaak gekozen.

5 Het aantal keren dat een onderzoeksthema is geselecteerd voor nader onderzoek (uit negen beleidsplannen waarin deze informatie beschikbaar was). Vooral de aansprekende onderzoeksthema's, zoals cultus, nederzettingen en grafvelden worden geselecteerd.

6 Het aantal vondstmeldingen in Archis uit de verschillende perioden. De perioden in groen zijn wel geselecteerd, in rood niet. Dit is een voorbeeld waarbij volgens het beleidsplan alleen vindplaatsen uit de late perioden in aanmerking komen voor nader onderzoek, terwijl uit de vondstmeldingen kan worden opgemaakt dat ook de andere perioden ruim vertegenwoordigd zijn in het bodemarchief.

Motivatie

De reden voor uitsluiting kan uiteraard liggen in het feit dat de kans op aantreffen sowieso klein is. In dat geval zal ook het effect van de maatregel gering zijn. Om dat na te gaan is gekeken in hoeverre perioden worden uitgesloten waarvan eerder vondsten in Archis zijn gemeld. Van de zeven gevallen waarvoor dit kon worden nagegaan, zal vier maal het effect inderdaad beperkt zijn omdat er weinig vondsten bekend zijn en de kans op het aantreffen van deze perioden klein is. In de drie overige gevallen zou echter het effect groot kunnen zijn, omdat er veel vondstmeldingen uit de uitgesloten perioden zijn gedaan (zie bijvoorbeeld afbeelding 6).

Is het dan zo dat uit de uitgesloten perioden al voldoende kennis is vastgesteld, waardoor uitsluiting beargumenteerd kan worden? Ook dat lijkt niet het geval. Van slechts zes beleidsplannen kon dit worden nagegaan, maar deze laten zien dat juist relatief vaak (ruim 30 procent) kennisvelden zijn geselecteerd waarvan al behoorlijk wat bekend is. Omgekeerd sluiten vier beleidsplannen meer dan de helft van de geconstateerde kennisvelden uit. Met het gevoerde beleid zullen die hiaten dus blijven bestaan.

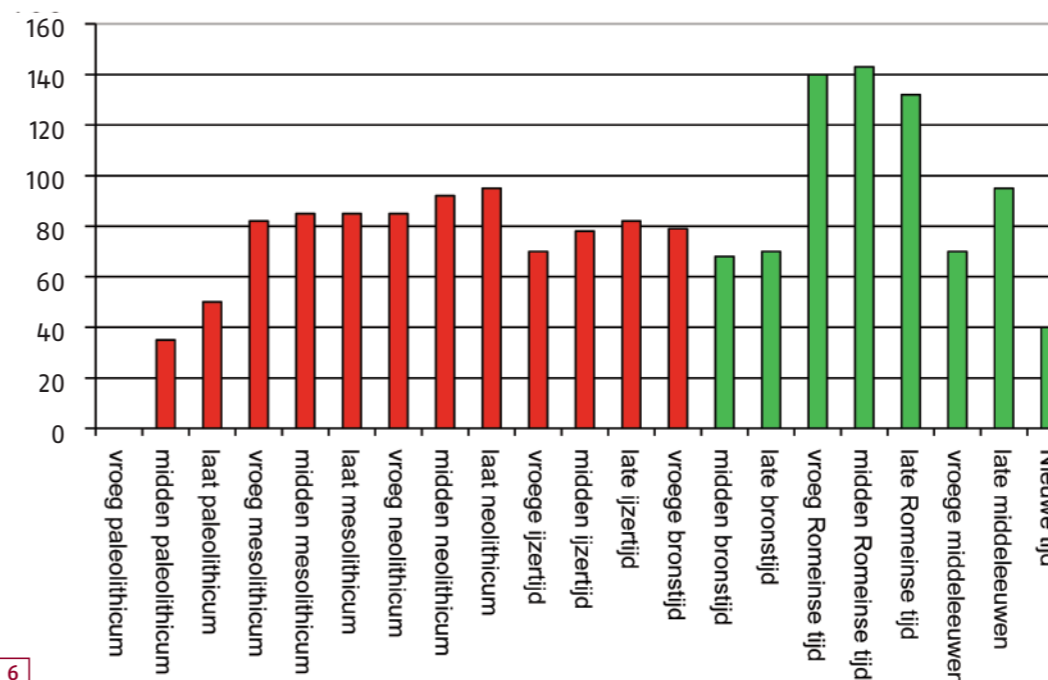
De beweegredenen voor kwalitatieve selectie die wel worden genoemd in de beleidsplannen zijn wederom vaak van praktische (vijftien van de zestien keer) en/of economische aard (tien van de zestien keer). Het moet zorgen voor een kostenbesparing en voorkomen dat archeologie te veel als een last wordt gezien. In de woorden van de gemeente Enschede: 'Uitgangspunt bij het

opstellen van het archeologiebeleid is de burger zo weinig mogelijk te belasten met de financiële gevolgen van de Maltawetgeving en met regels en administratieve lasten (leges en tijd). (...) Minder te behouden archeologie en kiezen voor perioden die de gemeente belangrijk vindt, betekent minder kosten.'¹¹

Een tweede reden voor specifieke keuzes zijn de lokale interesses (zeven keer genoemd). Er wordt bijvoorbeeld gekozen voor thema's die de gemeentelijke identiteit kunnen versterken.¹² Ook wordt er gesteld dat de te vergaren kennis moet aansluiten bij lokale vragen. De gemeentelijke selectieagenda van Oisterwijk stelt bijvoorbeeld dat 'het onderzoek voorkomt dat er met willekeurige onderzoeksvragen archeologisch onderzoek plaats vindt in Oisterwijk die wellicht wetenschappelijk interessant zijn, maar die feitelijk weinig aan de geschiedschrijving van de gemeente Oisterwijk toevoegen.'¹³

Ten slotte is de belevingswaarde van het onderzochte een belangrijk argument, want men wil de resultaten van het archeologisch onderzoek aan het publiek kunnen presenteren. Omdat men bijvoorbeeld vindplaatsen uit de middeleeuwen vaker een hoge belevingswaarde toedicht dan die uit de steentijden, komen de eerste vaker in aanmerking voor nader onderzoek dan de laatste. Opvallend is echter dat de beleving van 'het publiek' wel als argument wordt gebruikt, maar dat niet duidelijk wordt of dit ook is wat het publiek wil. Er wordt bijvoorbeeld niet verwezen naar onderzoek waaruit dat zou blijken.

Uit de doelen en motiveringen die worden genoemd kan dus worden opgemaakt dat de archeologische afwegingen een ondergeschikte rol spelen. In geen van

6

7

de beleidsplannen worden bijvoorbeeld specifieke redenen gegeven waarom een bepaalde periode of een bepaald thema niet geselecteerd is en dus niet onderzocht hoeft te worden, terwijl hiervoor vaak wel een kennislacune is vastgesteld.¹⁴ Dit is te meer opmerkelijk aangezien er doorgaans voornamelijk archeologen betrokken zijn bij het opstellen van het beleid.¹⁵

Langetermijneffecten

Hoewel het onderzoek weliswaar alleen in kaart heeft gebracht wat er in theorie gebeurt en nog niet hoe het in de praktijk uitpakt, menen wij te moeten concluderen dat het selectiebeleid van Nederlandse gemeenten aanleiding geeft om de vinger aan de pols te houden. Niet alleen worden vrijstellingsgrenzen gehanteerd zonder dat duidelijk is wat het effect is op de langere termijn – na herhaalde bodemversturende ingrepen –, ook een stelselmatige uitsluiting van bepaalde archeologische perioden en/of onderzoeksthema's zal zowel op lokaal als nationaal niveau onbedoelde en onbekende effecten op de kennisontwikkeling hebben. De lokale focus is begrijpelijk en zeker ook wenselijk. Het is immers in lijn met de moderne principes van erfgoedmanagement om niet primair naar de wetenschappelijke aspecten te kijken, maar om juist ook waarde te hechten en ruimte te bieden aan de input vanuit de lokale bevolking. Maar de huidige praktijk zal juist een maatschappelijke verarming betekenen wanneer de vergaarde kennis geen inzicht blijkt te bieden in het hele verleden van het grondgebied van een gemeente. De focus op lokale interesses kan ook leiden tot een verschralling van de kennisontwikkeling op nationaal

7 Als ze moeten kiezen, hebben gemeenten een voorkeur voor de jongere perioden (Romeinse tijd tot heden). De steentijden zijn veel minder populair.

niveau, wanneer deze grootschalig wordt toegepast. Op nationaal niveau komt de representativiteit in het geding als het onderzoek en de vergaarde kennis niet vertegenwoordigen wat zich allemaal in de bodem bevindt, maar slechts enkele perioden en een beperkt aantal aspecten van het verleden eruit lichten. Het gaat nu nog om een relatief klein aantal gemeenten, maar naar verwachting zullen in de nabije toekomst meer gemeenten hun afwegingen gaan maken aan de hand van vooraf opgestelde beleidskaders en verwachtingskaarten. Dat is ook een van de aanbevelingen die uit de evaluatie van de Wamz naar voren komt. RIGO Research en Advies bv stelt: 'Vooral kleine gemeenten hebben nog geen archeologiebeleid vastgesteld en verwachtingswaardekaarten ontwikkeld. Op dit terrein is een inhaalslag gewenst.'¹⁶ en 'De toepassing

De lokale focus is begrijpelijk en zeker ook wenselijk

van zo fijnmazig mogelijke verwachtingskaarten verdient aanbeveling. Deze kaarten zouden het formele toetsingskader moeten zijn bij het besluit om al dan niet een onderzoek te starten. (...) Op termijn zouden daardoor het aantal onderzoeken én de daarmee gemoeide kosten moeten afnemen.'¹⁷ Dat daarbij een schaalvergroting in de toepassing van selectiemaatregelen gaat plaatsvinden is eveneens te verwachten. Ten eerste valt in de bestaande beleidsplannen al de tendens waar te nemen dat selectie in toenemende mate wordt toegepast. In recentere plannen wordt zij vaker ingezet dan in oudere. Een tweede reden om aan te nemen dat onderzoekbeperkende selecties zullen toenemen ligt in het gegeven dat vooral de kleine gemeenten nog geen archeologiebeleid voeren.¹⁸ Aangezien dit vaak niet de meest kapitaalcrachtige gemeenten zijn, kan ook worden verwacht dat juist deze gemeenten selectiemaatregelen zullen toepassen als zij een beleid gaan opstellen. Wanneer de toekomstige beleidsplannen kwalitatieve selecties bevatten zoals die in het bovenstaande zijn beschreven, zal een homogenisering en dus verschralling van het archeologisch onderzoeksmateriaal onherroepelijk het gevolg zijn.

Selectiever selecteren

Hiermee zeggen we niet dat selectie niet goed is. Integendeel. Iedere archeoloog weet dat selectie noodzakelijk is. Maar we pleiten er wel voor de keuzes op verantwoorde wijze te maken. Het archeologisch erfgoed

is en blijft eenmalig. Weg is weg. Het is ook de vraag of het nodig is om voor selectiviteit de representativiteit van het archeologisch onderzoek en de heterogeniteit van het historische verhaal op te offeren. Kunnen gemeenten geen selectie toepassen door juist in te zetten op kennislacunes en op het unieke in plaats van op het vergelijkbare? Is het voor de burger en voor city marketing werkelijk interessant dat elke gemeente op zoek gaat naar hetzelfde soort erfgoed, zoals elk winkelcentrum in Nederland bijna identiek is, met elk zijn eigen filiaal van bepaalde winkelketens? Wellicht is de ontwikkeling van de lokale identiteit en de city marketing juist gebaat bij onderscheid en bij het unieke. Dat heeft de potentie niet alleen de lokale bevolking aan te spreken, maar ook een breder (inter)nationaal publiek.

Om verschralling van het archeologisch onderzoek te voorkomen, zouden gemeenten bovendien meer oog moeten hebben voor hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Zeker nu de zorgplicht van de provincies steeds verder wordt uitgehouden en ze sinds het ingaan van de Wet op de ruimtelijke ordening, per 1 juli 2008, zelfs geen bestemmingsplannen meer toetsen, zouden gemeenten vaker zelf over hun eigen gemeentegrenzen heen moeten kijken. De vraag is echter of dat mogelijk is. Enerzijds hoort het erfgoedbeleid lokaal te worden gevoerd, anderzijds moeten gemeenten het nationale perspectief in de gaten houden. Hier lijkt zich dan ook een serieuze weeffout in het systeem te gaan manifesteren. In elk geval zou het systeem gebaat zijn bij meer regie op de kennisontwikkeling.¹⁹ Op sommige plaatsen speelt de regioarcheoloog hierin al een belangrijke rol, maar ook de rol van de provinciale archeologen zou vanuit het perspectief van de kennisontwikkeling heroverwogen moeten worden. Uit de evaluatie van de Wamz komt naar voren dat provincies meer regie zouden moeten voeren bij de kennisverspreiding,²⁰ wat ons betreft ook bij de kennisvergaring.

Het is dan ook jammer dat de staatsecretaris in zijn beleidsreactie (7 februari 2012) de provincies amper noemt en dat zijn maatregelen om de beschikbare kennis beter te benutten vooral gericht zijn op kostenbesparingen en niet ook op het beter faciliteren van de inhoudelijke keuzes.

Tot slot is het niet alleen de verantwoordelijkheid van gemeenten om na te denken over de effecten van hun handelen, het is juist ook de taak van archeologen – zowel van wetenschappers, toezichhouders en zij die gemeenten adviseren. Nu er meer duidelijkheid komt over de effecten van selectie,²¹ is het aan archeologen om daar rekening mee te houden en om oplossingen te vinden waarbij zowel de onderzoekskosten beperkt blijven als voor de burger én wetenschap relevante kennisontwikkeling kan plaatsvinden.

Noten

- 1 Van der Reijden e.a. (2011).
- 2 Raad voor Cultuur (2011).
- 3 Zie bijvoorbeeld Bosman, Isarin en Goudswaard (2005), Bosman en Van Roode (2007), Bazelmans (2009, 2010), Van Roode, Bosman en Goudswaard (2010).
- 4 Van Vuuren (2010).
- 5 Niet bij alle beleidsplannen konden deze gegevens tot op dit niveau worden achterhaald. De 100 m²-grens is 55 keer aangetroffen, de hogere grenzen samen 47 keer.
- 6 Zie ook Verhagen en Defilet (2009).
- 7 De Groot e.a. (2011).
- 8 Dit is de stand van zaken van eind 2010. Inmiddels zijn het er waarschijnlijk meer, omdat een aantal gemeenten toen een onderzoeksagenda in ontwikkeling had.
- 9 Slechts negen van de zestien beleidsplannen konden op dit onderdeel met elkaar worden vergeleken omdat zij vergelijkbare informatie bevatten.
- 10 De thema's en perioden zijn ontleend aan de *Archeologiebalans 2002* van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- 11 Enschede (2007).
- 12 Bijvoorbeeld Oisterwijk (2008), 21.
- 13 Oisterwijk (2008), 17.
- 14 Zie bijvoorbeeld Boxmeer (2008a), 15; Boxmeer (2008b), 37.
- 15 Van Vuuren (2010), 49.
- 16 Van der Reijden e.a. (2011), 17.
- 17 Van der Reijden e.a. (2011), 24.
- 18 Van der Reijden e.a. (2011), 17.
- 19 Van den Dries (2005).
- 20 Van der Reijden e.a. (2011), 16.
- 21 Zie onder andere Hazenberg e.a. (2007) en De Groot e.a. (2011).

Literatuur

- Bazelmans, J. (2009), 'Wie betaalt, bepaalt? De introductie van marktwerking en het "verstoorder betaalt"-principe in de Nederlandse archeologie', in: M. Linszen, A. Klamer, M. Duineveld, K. van Assche, E. Ruijgrok en J. Bazelmans, *Het cultuurhistorisch argument*, Utrecht, 37-59
- Bazelmans, J. (2010), 'Wie bepaalt de archeologische agenda?', in: *Archeobrief* 14, nr. 2, 31-37
- Bosman, A.V.A.J., R. Isarin en B. Goudswaard (2005), 'Kiespijn: het gebruik van een selectieagenda als "meetlat" voor archeologische keuzes', in: *Archeobrief* 9, nr. 3, 14-16
- Bosman, A.V.A.J. en S.M. van Roode (2007), 'Waardering voor het verleden. Selectiebeleid in de praktijk', in: *Archeobrief* 11, nr. 3, 14-17
- Boxmeer (2008a), *Beleidsplan Archeologie Gemeente Boxmeer*, Boxmeer
- Boxmeer (2008b), *Selectiebeleid gemeente Boxmeer*, Boxmeer
- Dries, M.H. van den (2005), 'Kennismangement, de missing link voor Malta?', in: M.H. van den Dries en W.J.H. Willems (red.), *Innovatie in de Nederlandse Archeologie*, Gouda, 161-177
- Enschede (2007), *Gemeente Enschede. Voorstel gemeenteraad, Vergadering 3 december 2007, stuknummer 12911*, Enschede
- Groot, T. de, A. Koelkoren, M. Lobbes en B.I. Smit (2011), 'Deel III – Effecten van vrijstellingen voor archeologisch erfgoed', in: R.C.G.M. Lauwerier, T. de Groot, B.J.H. van Os en L. Theunissen (red.), *Vragen over Malta*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 196)
- Hazenberg, T., H.J. van Oort en A. Borsboom (2007), *Zorgen om (n)iets? Een verkenning naar het toepassen van ondergrenzen ten behoeve van het archeologisch ruimtelijk beleid van de provincie Utrecht*, Leiden
- Oisterwijk (2008), *Beleidsplan Archeologie Gemeente Oisterwijk*, Oisterwijk
- Raad voor Cultuur (2011), *Advies evaluatie wetgeving archeologische monumentenzorg*, Den Haag
- Reijden, H. van der, G. Keers en H. van Rossum (2011), *Ruimte voor archeologie, Synthese van de themaveldrapportages*, Amsterdam (RIGO rapport P18090)
- Roode, S.M. van, A.V.A.J. Bosman en B. Goudswaard (2010), 'Reverse Archaeology@: slimme archeologie', in: *Archeobrief* 14, nr. 1, 16-21
- Verhagen, J.G.M. en M. Defilet (2009), 'Oppervlaktegrenzen bij archeologisch onderzoek. Criteria voor vrijstelling verdienen betere onderbouwing', in: *Archeobrief* 13, nr. 4, 8-14
- Vuuren, M. van (2010), *What to dig? Selection in Dutch municipal archaeological policies*, Leiden (ongepubliceerde masterscriptie Universiteit Leiden)